

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

К.В. ПЕТРЕНКО,
к.е.н., доцент, КНУКіМ

Соціогуманітарний розвиток регіонів України: оцінка та напрями зменшення диспропорцій

Стаття присвячена соціогуманітарному розвитку в Україні. Здійснено аналіз сучасного стану соціогуманітарного розвитку та визначено стратегічні напрями реалізації соціогуманітарної політики щодо зменшення диспропорцій.

Ключові слова: соціогуманітарний розвиток, соціогуманітарна політика.

Статья посвящена социогуманитарному развитию в Украине. Осуществлен анализ современного состояния социогуманитарного развития и определены стратегические направления реализации социогуманитарной политики по уменьшению диспропорций.

Ключевые слова: социогуманитарное развитие, социогуманитарная политика.

This article is dedicated to socio-humanitarian development in Ukraine. The analysis of the current state of socio-humanitarian development and implementation of identified strategic areas of socio-humanitarian policies to reduce disparities.

Постановка проблеми. Подолання диспропорцій у розвитку окремих територій України є невідкладним, першочерговим завданням як для центральних, так і регіональних органів влади. Диспропорційний розвиток супроводжується взаємним віддаленням як соціально-економічних показників один від одного, з одночасним зростанням міжрегіо-

нальних розбіжностей, так із зменшенням соціогуманітарного забезпечення населення.

Виходячи з цього політика регіональних органів влади має зосереджуватися на діагностиці чинників, що викликають диспропорції, виявленні необхідних потенціалів громади, розвиток яких може сприяти усуненню негативних тенденцій. Виникнення диспропорцій у соціогуманітарному розвитку територій України свідчить про недоліки в забезпеченні принципів державного та місцевого самоврядування, що потребує застосування відповідних механізмів державного управління, які здатні забезпечувати подолання негативних тенденцій та створювати умови виходу на траєкторію сталого розвитку. Слід зазначити, що різниця у рівнях соціального та гуманітарного розвитку впливає не тільки на темпи реформування окремого регіону, а й на вибір стратегії управління регіональним соціогуманітарним розвитком. Саме це зумовлює актуальність даної публікації.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню та узагальненню проблем регіонального розвитку і управління цим процесом присвячені фундаментальні дослідження українських учених, серед яких найбільшою ґрунтовністю відрізняються наукові праці О.М. Алимova, О.І. Амoшi, С.І. Бандура, І.Г. Балабанова, М.О. Барановського, О.О. Бейдика, А.Г. Бобкової, Ю.А. Веденіна, О.А. Гейман, В.М. Геєця, С.А. Генсирука, П.В. Гудзя, Б.М. Данилишина, Л.В. Дейнеко, М.І. Долішного, С.І. Дорогунцова, В.К. Євдокименка, І.В. Зоріна, В.О. Квартальнова, М.П. Крачила,

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Д.В. Клинового, В.І. Куценко, В.І. Кравченка, О.О. Любіцевої, В.І. Пили, В.С. Преображенського, І.Д. Родічкина, А.В. Степаненка, І.Т. Твердохлебова, М.Г. Чумаченка, Л.Г. Чернюк, М.І. Фащевського та ін.

Концептуальні основи соціального та гуманітарного розвитку досліджувалися у багатьох працях таких вчених, як В.Г. Бульба, С. Вовканич, В.В. Говоруха, С.О. Горбунова–Рубан, Б.М. Данилишин, В.І. Куценко, Е.М. Лібанова, В.О. Меленюк, І.М. Новак, О.М. Палій, В.А. Скуратовський, М.А. Хвещик та інші.

Метою статті є оцінка диспропорцій соціогуманітарного розвитку регіонів України, розробка пропозицій та напрямів їх подолання.

Виклад основного матеріалу. Необхідність впровадження регіональної політики впливає з регіональної дискретності простору, нерівнозначності регіонів за чинниками і завданнями їхнього розвитку, внаслідок чого будь-яка державна політика будується диференційовано в регіональному аспекті. Саме регіональна політика розвитку може стати універсальним засобом ефективного використання внутрішніх регіональних резервів для забезпечення соціально-економічного розвитку проблемних територій, чого важко досягти за допомогою галузевих методів управління.

В умовах соціально-економічної глобалізації ефективна регіональна політика має бути націлена на подолання господарської роздробленості, на створення загальнодержавного соціального комплексу, на забезпечення соціальної стабільності в країні. Стратегію соціогуманітарного розвитку регіону слід розглядати як модель його соціальної поведінки, направленої на реалізацію довгострокових завдань комплексного розвитку території з урахуванням раціонального використання позитивних факторів та зниження негативного впливу змінюваних зовнішніх та внутрішніх умов [5, с. 564]. Ця стратегія має враховувати його соціальні та гуманітарні функції, які полягають у гарантії прав і можливостей соціогуманітарного розвитку населення, забезпечених економічним потенціалом регіону та юридичними нормативами.

Тому стимулюванню розвитку регіонів, і особливо в соціогуманітарній сфері, необхідно приділяти особливе значення, оскільки такі проблеми, як рівень життя, безробіття, бідність, охорона здоров'я, освіта та культура, є першочерговими, вони тісно взаємодіють з економічними процесами і напряму впливають на розвиток економіки, крім цього, вони відповідають цілям стратегії сталого економічного розвитку держави.

Міжнародний досвід ефективного соціального та гуманітарного управління у США, Скандинавських країнах, Центральній, Східній Європі та СНД визначає відповідність соціальних стратегій держави офіційно затвердженій моделі соціальної держави – ліберальної, консервативної та соціально-демократичної [9]. Це обумовлює шляхи вирішення пріоритетних соціогуманітарних проблем та засоби покриття соціальних витрат. Позитивний світовий досвід забезпечення ефективного соціального управління свідчить про

гостру потребу в Україні розбудови соціальної держави, дійсного забезпечення соціальної орієнтації економіки, підвищення ролі регіонів у розв'язанні соціальних та гуманітарних проблем та формування системи профілактичних заходів щодо виникнення диспропорцій.

Зрозуміло, що соціогуманітарний розвиток будь-якого регіону залежить від бюджетного забезпечення, а наповненість бюджетів залежить від стану економіки в цілому. До 2008 року економіка більшості регіонів вже стала більш-менш стабільною, хоча криза 2009 року внесла свої корективи. І це позначилося на соціогуманітарному розвитку регіонів. У цілому соціогуманітарний розвиток і до сьогодні не забезпечує задоволення потреб населення у відповідних послугах належної якості. Тому необхідно забезпечити таку регіональну бюджетно-фінансову політику, яка б сприяла не лише зростанню економічного потенціалу регіону, а й соціогуманітарному.

Згідно із статистичними даними обсяги місцевих бюджетів як у цілому, так і в розрахунку на одного жителя в регіональному розрізі дуже різняться. Так, наприклад, у м. Києві у 2009 році доходи в розрахунку на одну особу становили близько 6000 грн., а в Луганській області – 2000 грн. А звідси і рівень соціального захисту та обслуговування в соціогуманітарній сфері. За індексом фінансування людського розвитку м. Київ займає першу позицію (0,746) і витрачає на розвиток освіти майже в 1,5 раза більше, ніж у Рівненській області (0,363), на охорону здоров'я на 1 особу – 748,4 грн. проти 571,3 грн. у Закарпатській області [10].

На сьогодні залишається багато не вирішених проблем у соціогуманітарній сфері, особливо на депресивних територіях. Крім того, диспропорції розвитку відчуються в сільській місцевості по відношенню до міста.

Так, протягом 2000–2010 років не сталося відчутного поліпшення стану справ у системі охорони здоров'я. Залишається складною ситуація із соціально небезпечними хворобами. Незадовільно вирішуються питання розвитку медицини в сільській місцевості, багато сіл не мають фельдшерсько-акушерських пунктів. Це істотно обмежує доступність кваліфікованої медичної допомоги для мешканців цих сіл. За статистичними даними, як первинна, так і загальна захворюваність мешканців села нижча, ніж у підліткового населення міст, відповідно на 23,4 і 24,0%, це значною мірою обумовлено меншою кількістю звертань і неповним виявленням патології на селі, що пов'язано з недостатньою чисельністю та укомплектованістю сільських амбулаторно-поліклінічних закладів вузькими спеціалістами, підлітковими терапевтами, несвоєчасним підвищенням їх кваліфікації, недостатньою забезпеченістю інформаційно-методичними матеріалами, браком відповідного медичного обладнання тощо.

За даними соціально-демографічного обстеження, 81% сільської молоді не має змоги отримати відповідне медичне обслуговування за місцем проживання. Отже, стан справ в одній із найважливіших сфер суспільного життя – здоров'я

населення – потребує суттєвого поліпшення. Потрібно вдосконалити систему державних закупівель лікарських засобів і виробів медичного призначення.

Ефективна соціогуманітарна політика передбачає існування якісної, доступної освіти, всебічний розвиток науки. Однією з причин нинішнього кризового стану науки в Україні є недостатнє фінансування. Це стосується насамперед академічної науки, завданням якої є проведення фундаментальних досліджень. Вирішення проблеми фінансування збереже людські і матеріальні ресурси науки і освіти, якісний рівень інтелектуального потенціалу нації.

Україна має значні досягнення у розвитку освітньої галузі завдяки розвиненій мережі навчальних закладів різного рівня. Загальне охоплення освітою перевищує рівень країн із середнім доходом, а за деякими позиціями – таке, як у країнах із високим рівнем доходів. Чисельність осіб із вищою освітою така, як у багатьох країнах із вищим обсягом ВВП на одну особу, ніж в Україні.

Проте, незважаючи на традиційно високий показник охоплення освітою, остання перебуває у складному становищі. Це стосується передусім кількісного і якісного зниження рівня дошкільної і загальної середньої, а подекуди і вищої освіти (так, Луганська, Івано-Франківська, Сумська, Тернопільська, Вінницька області на близько 30% забезпечені дошкільними закладами та закладами початкової та середньої освіти) [10].

Далекою від сучасних стандартів залишається освіта на селі: збільшується частка тих, хто має лише базову загальну та початкову освіту, причому найвідчутніше це виявляється серед 15–19-річних селян. Це тісно пов'язано з незадовільними матеріальними умовами життя більшості сільських жителів та критичним станом мережі сільських загальноосвітніх закладів. Нині понад 18% сільських шкіл – це загальноосвітні навчальні заклади з малою наповнюваністю, більше половини з яких – початкові школи. Лише близько 1,1% сільських учнів (проти 10% – городян) у 2009/10 навчальному році навчалося у гімназіях, ліцеях та колегіумах, 88% сільської молоді вважає, що вони не мають можливості здобути освіту належної якості за місцем проживання [13].

Серед факторів, які негативно впливають на навчальний процес, слід зазначити недостатню забезпеченість підручниками та наочним приладдям, а також низький рівень комп'ютеризації, оскільки школи здебільшого оснащені морально і фізично застарілими комп'ютерами або (особливо у сільській місцевості) взагалі їх не мають. Низька заробітна плата вчителів призводить до виникнення кадрової проблеми у навчальних закладах. Потребують удосконалення організаційні та фінансові механізми функціонування системи вищої освіти [6].

У цілому для забезпечення вирівнювання регіональних диспропорцій в соціогуманітарному розвитку необхідно:

- посилити систему управління територіальним розвитком на міжрегіональному рівні;

- зорієнтувати відповідним чином моніторинг соціогуманітарного розвитку регіонів України та їх територіальних утворень;
- запровадити механізми заохочень для забезпечення результативної діяльності кращих зразків господарчої практики регіонів України, органів місцевого самоврядування;
- забезпечити заходи з контролю за використанням дотацій для суб'єктів господарювання;

- вдосконалити систему оподаткування суб'єктів господарювання з метою мінімізації залежності територіальних бюджетів від фінансової політики окремих господарств тощо [5, с. 567].

Встановлено, що основними напрямками для забезпечення соціогуманітарного розвитку державної та регіональної політики є:

- удосконалення правової системи щодо захисту та забезпечення реалізації соціальних прав і гарантій;

- підвищення рівня та якості життя населення;

- створення умов формування середнього класу та подолання бідності; формування солідарної соціальної структури суспільства;

- подолання демографічної кризи; протистояння руйнуванню людського, трудового та інтелектуального потенціалу, забезпечення їх розвитку;

- протидія відстороненню висококваліфікованих фахівців від суспільно-корисної діяльності;

- зниження рівня соціальної напруженості та суспільно-політичного протистояння окремих соціальних верств населення та регіонів України;

- підвищення ефективності державного та регіонального соціального управління, поступова перевага децентралізації; подолання значної диференціації соціального розвитку регіонів;

- запровадження державного стимулювання розвитку регіонів;

- здійснення заходів щодо соціального відродження села шляхом державної підтримки розвитку соціально-культурної та побутової сфер, формування повноцінного життєвого середовища;

- формування самодостатньої соціально орієнтованої ринкової економіки та сприяння формуванню в усіх регіонах соціального комплексу та соціальної інфраструктури;

- створення умов адаптації правових, економічних, соціальних норм, гарантій, стандартів до європейських та світових вимог.

Для ефективного реалізації визначених напрямів забезпечення соціогуманітарного розвитку необхідно розробити досконалий механізм узгодження інтересів держави та регіонів, формування системи пріоритетних інтересів держави з урахуванням регіональних особливостей.

Висновки

Відсутність зваженої регіональної політики в тому числі в соціогуманітарній сфері веде до дезінтеграції будь-якої країни, що є особливо небезпечним чинником для держав з не-

тривалою історією демократичного розвитку. В Україні впродовж десятиліття незалежності регіональна політика не належала до пріоритетів внутрішньої політики держави, що означало, у свою чергу, відсутність структурованого і ефективного регіонального управління. Сьогоднішній етап державотворення дозволяє і вимагає законодавчого закріплення нової ідеології регіональної політики і формування нової архітектури регіонального управління. Бачення регіону виключно як адміністративно-територіальної одиниці, а регіонального управління як перманентного перерозподілу повноважень між місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування є неконструктивним, не відповідає соціально-економічним та гуманітарним потребам та політичним реаліям сьогоднішньої України.

Література

1. Вовканич С. Україна і міжнародні ініціативи щодо соціогуманітарної політики світового співтовариства у III тисячолітті / С. Вовканич. – Сучасність. – 2000. – №7–8. – С. 95–100.
2. Грیشнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносини: Підручник. – К: Знання, 2004. – 535 с.
3. Крупнік А.С. Соціально-захисна спрямованість державної соціальної політики в умовах трансформації українського суспільства: монографія / А.С. Крупнік. – Одеса, 2002. – 169 с.
4. Куценко В.І. Гуманітарна сфера в контексті глобалізації // Регіональна економіка. – 2002. №3. – С. 41–50.

5. Куценко В.І. Соціальний вектор економічного розвитку: монографія / В.І. Куценко. – К.:НВП «Видавництво «Наукова думка» НАН України», 2010. – 736 с.

6. Меленюк В.О. Теоретичні основи державної соціальної політики в Україні / В.О. Меленюк // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2009. – №1. – С. 126–132.

7. Молодь України: червень 2007 р: аналітичний звіт за результатами досліджень. – Режим доступу: – <http://www.dipsm.org.ua>

8. Новак І.М. Соціальний розвиток регіонів України: оцінка та напрями зменшення диспропорцій: Монографія / І.М. Новак; НАН України. Ін-т економіки промисловості, Ін-т демографії та соціальних досліджень. – Донецьк; Київ, 2008. – 196 с.

9. Регіональна політика України: формування соціогуманітарних пріоритетів розвитку / За ред. Ю. Тищенко; УНЦПД. – К., 2006. – 332 с.

10. Регіональний людський розвиток 2010: статистичний бюлетень. – К.: ДКСУ, 2010. – 43 с.

11. Скуратовський В.А. Соціальна політика: навч. посіб. / В.А. Скуратовський, О.М. Палій, Е.М. Лібанова. – 2-ге вид., доп. та перероб. – К.: УАДУ, 2003. – 364 с.

12. Снігова О.Ю. Механізм державного та регіонального управління соціальною безпекою 2006 года. Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.02.03 / О.Ю. Снігова; НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2006. – 20 с. – укр.

13. Україна в цифрах 2009: статистичний збірник. – К.: ДП «ІАА», 2010. – 279 с.

О.А. КОРОЛЬКОВА,
аспірант, Севастопольський національний технічний університет,
І.М. КОРОЛЬКОВА,
директор, НДІ економіки та розвитку міста

Проблеми та перспективи сталого розвитку автотранспортних підприємств Севастопольського регіону

Представлені деякі результати аналізу та перспективи розвитку внутрішньоміських пасажирських перевезень в Севастопольському регіоні. Розглянуто проблеми сталого розвитку автотранспортних підприємств.

Ключові слова: внутрішньоміські пасажирські перевезення, автотранспорт.

Представлены некоторые результаты анализа и перспективы развития внутригородских пассажирских перевозок в Севастопольском регионе. Рассмотрены проблемы устойчивого развития автотранспортных предприятий.

Ключевые слова: внутригородские пассажирские перевозки, автотранспорт.

Постановка проблеми. В умовах ринкової економіки робота пасажирського автотранспорту носить нестабільний

характер. Поряд із наявністю великої кількості транспортних засобів пасажирські перевезення в регіонах України не оптимізовані. Керівники автотранспортних підприємств у своїй діяльності постійно стикаються з рішенням цілого ряду завдань: задоволенням потреб споживачів у послугах пасажирського транспорту, дослідженням можливостей розширення обсягів пасажирських послуг, вивченням кон'юнктури ринку і поведінки конкурентів на ньому, закономірностей ціноутворення. В умовах загострення конкуренції в даній галузі вони поодиночі не можуть оптимально і ефективно вирішити всі існуючі і знову виникаючі проблеми. Це пов'язано з тим, що ринок транспортних послуг формувався як складна самоорганізована імовірнісна система, підпорядкована цілям суперечливим перевізників, і генеруюча відцентрові енергії, що руйнують систему. На регіональному